

TÜRKİYE'DE RADYOLOJİ ve
PROF. DR. EMİN FAİK ÜSTÜN

EMİN FAİK ÜSTÜN

(1922-1973)

Yrd. Doç. Dr. Çağatay Üstün

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Bornova/İZMİR

ÖZET

Tıpta iyonizan ışınların W. C. Roentgen tarafından bulunuşu (1895) ve bu ışınların özellikle teşhis ve tedavi amacına yönelik olarak kullanılması üzerine ortaya çıkan yeni bir bilim dalı olan radyoloji, günümüzde büyük teknolojik yenilikler sayesinde ileri bir konuma gelmiş durumdadır. Bu bilim alanının ülkemizdeki serüveninin başlangıcında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Fizik Bilgisi Doçenti ve Cerrahi Hastalıkları Kliniği Röntgen Işınları Uzmanı Tabip Yüzbaşı Esad Feyzi Bey (1874-1904) ve Dr. Rifat Osmay Bey'in büyük gayretleri olmuştur.

Cumhuriyet sonrası dönemde 1933 Üniversite Reformunun ardından kurulan üniversitelere bağlı tıp fakültelerinde radyoloji alanının gelişmesine öncülük eden bazı isimlere rastlamaktayız. Bu kişilerden birisi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyoloji Enstitüsünü kuran

Prof. Dr. Emin Faik Üstün'dür. Prof. Dr. Üstün'ün Türk Radyolojisine kazandırdığı en önemli katkı; yurtdışında bizzat gözlemlediği arşivleme çalışmalarının ülkemizde de uygulanması için olanak yaratmasıdır. Ülkemizde o dönemde mevcut olan radyoloji enstitüleri ile özellikle 1965'ten sonra kurulan üniversitelerin tıp fakültelerine bağlı radyoloji enstitüleri onun arşiv konusundaki öncü fikirlerini örnek alarak kendi ünitelerinde uygulamışlardır. Prof. Dr. Üstün bunun yanı sıra radyoloji alanında yazdığı çeşitli kitaplarla bu bilimin ülkemizde tanınmasına olanak sağlamıştır.

Makalemizde Prof. Dr. Emin Faik Üstün'ün kısa biyografisine, çalışmalarına ve bibliyografyasına yer vereceğiz. Saygıyla anıyoruz.

• **Anahtar Kelimeler:** Prof. Dr. Emin Faik Üstün, radyoloji Nobel Med 2010; 6(2): 105-108

RADIOLOGY IN TURKEY and Emin Faik ÜSTÜN Prof. MD

ABSTRACT

Founding of ionizing rays by W.C.Roentgen (1885) in medical area and radiology which is a new field of science arised as a consequence of using these rays for the purpose of especially diagnosis and treatment has progressed a lot through technological innovations today. During the beginning of this mentioned field of science, Dr.Rıfat Osman and Captain Doctor Esad Feyzi (1874-1904) who was a Roentgenologist of Surgical Diseases Clinic and with his fabulous knowledge of physics have endeavoured a lot.

During the period after republic was established, we encountered some names who led the improvement of Radiology in medical faculties associated with universities

established after University Reform in 1933. One of them is Dr. Üstün who is the founder of Ege University Medical Faculty Institute of Radiology. The most important contribution to radiology in our country which Prof. Dr. Üstün presented is that he/she allowed document archiving works which were observed by him in foreign countries to be applied in our country also. In our country Institutes of Radiology existing during that period and especially Radiology Institutes connected to medical faculties established after 1965 have applied Prof. Dr. Emin Faik Üstün's leading opinions in their units. Besides, Prof. Dr. Üstün enabled recognition of this field of science in our country through his books in the area of radiology. In our article we shall mention about the short biography, studies and bibliography of him. We respectfully remember him.

• **Key Words:** Emin Faik Üstün Prof. MD, radiology. Nobel Med 2009; 6(2): 105-108

“Yürüme koş, yetişme geç!” Dr. Emin Faik Üstün

Balıkesir'in yetiştirdiği ilk üniversite profesörü olan Dr. Emin Faik Üstün 1922 yılında Balıkesir'de doğdu. Mahkeme Ceza Başkatibi Mehmet Faik Üstün ile Nazire Üstün'ün beş çocuğundan ilkiydi. O dönemde Cumhuriyet kuşağının gençlerine özgü olan başarıya ve çalışkan bir vatandaş olma azmini çocukluğunda içinde derinden hissetmişti. Bununla ilgili düşüncelerini düzenli olarak tuttuğu güncelerinde sıklıkla ele alan Emin Faik Üstün, 1940 yılında Balıkesir Lisesinden “Pekiyi” derece ile mezun oldu. Lisedeki üstün başarısı nedeniyle İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine 4270 numara ile kaydoldu ve Sağlık ve Sosyal Bakanlığının tıp öğrenci yurdunda parasız yatılı okuma hakkını kazandı. 1945 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinin açılmasıyla son sınıf Askeri Tıp Fakültesi öğrencileri ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı yatılı tıp öğrencilerinin buraya nakledilmesi kararlaştırılınca, Ankara'ya geldi ve buradan

Resim 1. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyoloji Enstitüsü yılları. (Sağdan ikinci Dr. Emin Faik Üstün - Soldan ikinci Prof. Dr. Efdal Aşar - Enstitü başkanı)

Resim 2. Dr. Emin Faik Üstün Radyoloji alanında bilgi ve görgüsünü artırmak amacıyla görevli olarak gittiği Fransa'da ünlü hekim Prof. Dr. Antoine Lacassagne ile beraber.

1946 yılında “sınıf birincisi” olarak mezun oldu. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk mezunları Türk Tıp tarihi içinde “1946'lılar” olarak hatırlanır. Tıp fakültesindeki başarı derecesinin yüksek oluşu nedeniyle Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde Radyoloji asistanlığına başladı. 1949 yılında aynı bölümde başasistan oldu. (Resim 1) 1950 yılında bilgi ve görgüsünü artırması için Paris Üniversitesi Tıp Fakültesi Fondation Curie merkezinde çalışmak üzere bir yıllığına Fransa'ya gönderildi. Burada Radyoloji alanının önemli isimlerinden Prof. Dr. Antoine Lacassagne (1884-1971) ile tanışarak onun bilimsel fikirlerinden yararlanma fırsatını yakaladı (Resim 2). 1952 yılında doçentlik unvanını aldı. 31.07.1959 tarihinde Ege Üniversitesi Senatosunun 20.05.1958/6 kararı uyarınca Tıp Fakültesi bünyesinde bir Radyoloji Enstitüsünün kurulması hakkındaki talep üzerine, kurucu öğretim üyesi olarak Doç. Dr. Emin Faik Üstün'ün ataması gerçekleştirildi. Yürürlükteki→

Resim 3. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyoloji Enstitüsünün Tepecik Göğüs Hastalıkları Hastanesindeki ilk yerleşkesinin önünde çalışanlarla (En ön, soldan ikinci: Prof. Dr. Emin Faik Üstün)

4936 sayılı kanun uyarınca enstitü ve kürsü başkanlığına ancak profesörler atanabildiğinden o dönem için Radyoloji Enstitüsü yöneticiliği görevini Ortopedi uzmanı olan Prof. Dr. Yusuf İzzet Birand yürüttü. Dr. Emin Faik Üstün 1959 yılında profesörlüğe yükseltilmesinin ardından bu görevi Prof. Dr. Birand'dan devralarak Ege Üniversitesinde Radyoloji Enstitüsünü kuran radyoloji uzmanı ilk öğretim üyesi oldu. O dönemde Radyoloji Enstitüsünün ilk yerleşim yeri Tepecik Göğüs Hastalıkları Hastanesinde ayrılmış küçük bir bölümdü (Resim 3). Mevcut yerin Radyolojik tetkikler ve arşivleme çalışmaları için yetersiz olması üzerine değişik zamanlarda durumu üst yönetimlere bildirerek geniş alan olanaklarının oluşturulmasını talep eden Prof. Dr. Üstün'ün bu taleplerine pek olumlu yanıt alamadığını görüyoruz. Yeni bir üniversitede Radyolojinin bilimsel bir kimlik kazanmasının henüz emekleme dönemini geçirdiği o dönemlerde yaşanan sorunlara rağmen edindiği bilgi birikimini ortaya koyması ve batı standartlarına uygun olanı oluşturması gerektiği inancından vazgeçmedi. Konvansiyonel anlamda ilk Röntgen tanı cihazı Enstitüye 1961 yılında alınarak faaliyete başladı.

Prof. Dr. Üstün, 1961 yılında Dr. Esin Üstün (Günel) ile evlendi. Bu evlilikten Güntürk ve Çağatay isminde iki çocuk sahibi oldu. Türkiye'de batı standartlarına uygun bir Radyoloji Enstitüsü oluşturma hedefini gerçekleştirmek amacıyla resmi görevli olarak 1961 ve 1962 yıllarında Kanada ve Fransa'da kısa süreli inceleme gezilerinde bulundu. Bu gezilerde aldığı notlara ve izlenimlerine sonradan yayınlanacak *Radyoloji ve Yurtdışında Radyoloji* (1964) isimli eserinde ayrıntılı bir şekilde yer verdi. İzmir'in Bornova ilçesinde 1961 yılında projesi tamamlanan Ege Üniversitesi Hastanesi ana binalarında Radyoloji-Radyoterapi-Nükleer Tıp bölümlerine ait ünitelerin unutulmuş olduğunu fark eden Radyoloji Kürsüsü direktörü Prof. Dr. Emin Faik Üstün, bu yanlışın düzeltilmesi amacıyla gerekli temas ve girişimlerde bulunarak 27.10.1967'de Bayındırlık Bakanlığının onaylaması ile normal hastane binasına bitişik bir ek projenin yer almasını sağladı. Bunun için verdiği mücadelenin yoğunluğu başardığı sonuç için

yeterliydi. O yıllarda gözden kaçan bu büyük hatanın dikkatli bir inceleme ile fark edilmiş olması belki de Prof. Dr. Üstün'ün mesleği icabı filmlerde gördüğü patolojileri teşhis etmek için gösterdiği dikkat ile eşdeğer tutulabilirdi.

Ne yazık ki, modern bir anlayışla düşünlülmüş, planlanmış bu yeni merkezin ilk açılışını göremeden 1973 yılında vefat etti. Kendisini saygıyla anıyoruz.

Prof. Dr. Emin Faik Üstün'ün Radyolojiyle ilgili pek çok yazılı eseri vardır. Bibliyografik bir inceleme yapıldığında bunlar arasında özellikle genel Radyoloji tarihini ve ülkemizdeki durumunu inceleyen ve batılı anlamdaki çağdaş örnekler seviyesine getirilmesi için yapılması gerekenleri özetleyen yaklaşımlara değinen eserlerine rastlamak mümkündür. Özellikle Ege Üniversitesi gibi yeni kurulmuş bir akademik yapılanmada görev aldıktan sonra göstermiş olduğu üretkenlik, bu yeni akademik kuruma gösterdiği saygı ve sevginin bir gereğiydi.

Bilimsel eserlerine ek olarak, Prof. Dr. Üstün'ün paramedikal konularda ve edebiyat alanında da çalışmaları bulunmaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse; Tıbbiyeli olma kavramını ele alan Tıbbiyeli "*İyi İnsan İyi Hekim*" (1964) isimli eseri bu anlamda ülkemizde kaleme alınmış ilk kitaptır. Yine Atatürk hakkında yazdığı kitaplarının daha da genişletilmiş halini Cumhuriyetimizin 50. yılı dolayısıyla tek bir kitapta toplamıştır. (1973). Bir dönem *Varlık Dergisi*'nde yayınlanmış tüm şiirlerini bütünlendirdiği kitabının ismi ise *Yaşam Sevinci*'dir (Resim 4). Atatürk ile ilgili kitaplarında yer verdiği kendisine ait karakalem çalışması olan Atatürk portresi onun bir başka yönünü de göstermektedir (Resim 5).

Prof. Dr. Emin Faik Üstün'den bir anı ve bir aktarım Dr. Erdinç Köksal naklediyor:

Bütün vize ve imtihanlarımızı vermiş, doktor unvanına kavuşabilmek için sadece liyakat sınavını bekliyorduk. Bilmiyorum, hâlâ o korkunç sınav var mı? Değişik branşlardan kurayla seçilen beş hocamız bir jüri oluşturuyor ve bizlere akıllarına gelen her soruyu sorabiliyordu. Bildin bildin, kapıdan doktor olarak çıkıyorsun; bilemedin Eylül'e bir daha! Onun için imtihan yaklaştığında, bir bahane yaratarak kapı kapı Hocalarımızı dolaşır, güya kendimizi tanıtmaya çalışırdık. Radyoloji Enstitüsüne gittiğimizde Hocayı bulamadık. Doç. Dr. Emin Faik Üstün'ün kapısından geçerken: "Ne o çocuklar, bir derdiniz mi var?" diye bize seslendi. Fırsat bu fırsattı. Ondan, Radyoloji Hocasının en çok sorduğu soruları öğrenecektik. Her zaman olduğu gibi bize yer gösterdi, oturduk. Gözlerimizin içine baka baka konuştu: "Arkadaşlar, hiç merak etmeyin. İnşallah üç gün sonra bu imtihanı verecek ve doktor olacaksınız. Fakat artık birbirinizi görmeyeceksiniz. Bugünlerinizin kıymetini bilin! Şunları da hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın! →

- İyi insan olunmadan, iyi hekim olunmaz.
- Hangi şartlarda olursanız olun, “Gerçek bir Tıbbiyeli böyle mi yapardı?” diye kendi kendinize sorun.
- Bu meslek meşakkatli ve feragat isteyen bir meslek. Onu layıkıyla yürütebilmek için zevkinizi, neşenizi, kederinizi yüreğinize gömüp, hastaya bir meslek sabrı ve temiz kalplilikle yaklaşmalısınız.
- Hiçbir zaman “Gemisini kurtaran kaptan” sözüne itibar etmeyin ve bulunduğunuz her yerde meslektaşlarınızla Tabip Odalarında, Milli Tıp Kongrelerinde bir araya gelerek hekimlik problemlerini çözmeye çalışın. Bilin ki, hekimin hekimden başka dostu yoktur.

Tıbbiyelinin tarifi

Tıp tarihimiz içinde tıbbiyeliğe dair tarif ve ifadelere rastlamak olasıdır. Tıbbiyeli olmak sadece tıp eğitimi almak demek değildir. Farklı farklı özellikleri içinde barındıran bu konu hakkında Tıbbiyeli ismiyle bir kitabı da bulunan Prof. Dr. Emin Faik Üstün'e göre Tıbbiyeli şu anlama geliyor:

“Tıbbiyeli olabilmek için ne tıp öğrencisi ne de hekim olmak yeter. Tıbbiyeliyim diyebilmek ancak tıbbiyeli ruhunun ne olduğunu öğrenmek, onu yüreğine sindirmekle mümkündür. Tıbbiyeli aşkla bağlandığı kutsal mesleğinin en iyi öğrenme ve uygulama koşullarını arar, bulur ve geliştirir. Her zaman özverili, her an yardıma hazırdır. Bencil değil idealisttir.

Mesleğine kendisini adamıştır. Ona iyi şeyler katma heyecanı ile yanar tutuşur. Yüreği vatan sevgisi, ulus sevgisi, insan sevgisi ile doludur. Dar kafalı ve tek yönlü değil, geniş kültürlü, çok yönlü insandır. Kurucu, yaşatıcı, atılgan, ilerleyici, ilerletici, idealisttir. İyi insan, güvenilir insan, gerçek aydın, seçkin kişidir. Mesleğinin, meslektaşlarının sorunlarını kendisinin de sorunları diye benimsemiştir. İnsanlarla, toplumla ilişkisi candan ve süreklidir. Göğüs kabartan geçmişinden kuvvet alır. Tıbbiyelik bayrağını kendisinden sonraki kuşaklara daha büyük şerefle bezenmiş

Resim 4. Yazdığı kitaplardan bir bölümü.

Resim 5. Prof. Dr. Emin Faik Üstün tarafından çizilmiş Atatürk'ün bir karakalem portresi.

olarak vermek için canla başla çalışır. Tıbbiyeli hayatı sever. Hayattan, iyiden, doğrudan, gerçekten, uygarlıktan ve ışıktan yanadır. O yalnız hastalıkların değil, kötülüklerinde karşısındadır. Bu yurdun bir aydını olarak; Ulusun batılı olmasını, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını, hatta onu geçmesini, kendisine amaç bilmiştir. Atatürk'ün emaneti olan Cumhuriyetin korunmasında sorumluluğu candan duyar. Tıbbiyeli büyüğüne saygıda kusur etmez. Küçüğünü sever, ona yardımdan zevk duyar. Genç kuşakların daha iyi yetişmesini, tıbbımızın daima yükselmesi için biricik koşulda bu değil midir? Tıbbiyeliye Hocası erdemlik örneğidir. Mesleğinin anahtarını onun elinden aldığı unutmaz. Çünkü Hoca kutsaldır... ”

i İLETİŞİM İÇİN: Yrd. Doç. Dr. Çağatay Üstün Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Bornova/İZMİR cagatay.ustun@ege.edu.tr

KAYNAKLAR

- 1 Unat EK., Dünya'da ve Türkiye'de 1850 yılından sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları: 4, İstanbul 1988; 387-389.
- 2 Pırnar T., Dicle O., Başlangıcından Günümüze Türk Radyolojisi, 5G Matbaacılık, İstanbul 1995; 58-60.
- 3 Üstün EE., Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyodiagnostik Anabilim Dalı-38. Yıl, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1997.
- 4 Üstün Ç., Karlıkaya E., Hot İ., Yurtdışında Radyolojinin Tarihini Ele Alan ve Ülkemizde Radyolojinin Gelişimine Katkıda Bulunan Unutulmuş Bir Eser, 20-24 Mayıs 2008-Konya, 1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi, 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, Cilt 1, 656-669.
- 5 Başekim CÇ., Hepsi de Radyolog, Türk Radyoloji Derneği İstanbul Şubesi Yayını, Renk Matbaacılık, İstanbul 2008; 57-66.
- 6 1946'lılar ve Fakülte Arkadaşları Albümü, Anıl Yayınevi, Yenilik Basımevi, İstanbul 1961.

- 7 Evinc V., Prof. Dr. Emin Faik Üstün'ün Mezarı Basında, Yeni Sağlık Yolu dergisi, Yıl: 11, Sayı: 29, 1973; 15-16.
- 8 Dr. Emin Faik Üstün'e ait notlar ve yazılar. [Çağatay Üstün'ün arşivi]
- 9 Üstün Ç., Akçiçek E., Akçiçek F., Hekim, Tabip, Doktor-Onlardan Anılar, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları No: 155, İzmir 2003; 49-50.
- 10 Üstün EF., Tıbbiyeli (İyi İnsan-İyi Hekim), Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Talebe Cemiyeti, Nester Yayınları No:1, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1964; 9-10.